

UDK 658.

Pregledni članak

Prof. dr. Đula Borozan*

PODUZETNIČKA OSNOVICA OSJEČKO- BARANJSKE ŽUPANIJE: RAZVOJNI IZAZOV¹

Analiza uspješnosti poslovanja poduzetnika Osječko-baranjske županije, primarno utemeljena na financijskoj analizi poslovanja, analizi industrijske proizvodnje i vanjskotrgovinskih odnosa s inozemstvom, omogućava izvođenje zaključaka povezanih s ocjenjivanjem uspješnosti poslovanja poduzetnika Županije, doprinosu malih, srednjih i velikih poduzeća, te procjenjivanje postojećih poduzetničkih potencijala.

Kontinuitet financijski neuspješnog poslovanje poduzetnika ukazuje na svu težinu problema s kojima se Županija susreće. Za minimiziranje nagomilanih problema nužno je ekonomski snažnije gospodarstvo. Prisutne pozitivne tendencije koje se ispoljavaju porastom ukupnih prihoda, smanjenje gubitaka u poslovanju, povećanje proizvodnje i proizvodnosti rada, te intenziviranje vanjskotrgovinske suradnje nisu još uvijek dovoljno osnažile kako bi mogle generirati ubrzaniji gospodarski rast i nova radna mjesta. U tu je svrhu nužno aktivirati postojeće neiskorištene razvojne potencijale, (posebice malih i srednjih poduzeća te prerađivačke industrije, trgovine i poljoprivrede), ali i

odgovarajućom politikom poticati na osuvremenjavanje i inoviranje industrije i cjelokupnog gospodarstva te općenito na veća ulaganja u znanje i djelatnosti utemeljene na njemu.

Ključne riječi: *Osječko-baranjska županija, uspješnost poslovanja, financijska analiza poslovanja, industrijska proizvodnja, vanjskotrgovinska razmjena*

1. UVOD

Suočena s mnogobrojnim problemima, među kojima se posebice ističu nedovoljno brz gospodarski rast, ogromna nezaposlenost, degradacija socioekonomskog kapitala, nepovoljna demografska kretanja, nepovoljna poduzetnička atmosfera i nedovoljno poticajna i transparentna infrastrukturna poduzetnička politika, Osječko-baranjska županija nalazi se pred razvojnim izazovom – definiranjem strategije razvitka i kreiranjem adekvatne gospodarske politike koja će pridonijeti rješavanju navedenih, ali i niza drugih problema i realiziranju željenih ciljeva.

U tu svrhu, upoznavanje s dosadašnjim gospodarskim razvitkom i identifikacija tendencija u gospodarskim kretanjima osobito su važni koraci, iako naravno razvojni izazov u suvremenim uvjetima nužno nameće odklon od dosadašnjeg stanja i kretanja te traženje, akceptiranje i poticanje novih razvojnih potencijala i rješenja.

Temeljni je zadatak ovog rada analizirati uspješnost poslovanja gospodarstvenika Osječko-baranjske županije na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće kako bi se mogla poboljšati baza znanja o dosadašnjem gospodarskom razvitku i tendencijama, a što bi moglo pridonijeti također stvaranju kvalitetnije osnove za definiranje strateških ciljeva i razvojnih potencijala. Analiza uspješnosti poslovanja

* Ekonomski fakultet u Osijeku

¹ Rad je dio projekta "Strategija razvitka Osječko-baranjske županije", koji provodi istraživački tim Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku u 2003. i 2004. godini.

gospodarstvenika temelji se velikim dijelom na financijskoj analizi uspješnosti poslovanja poduzetnika – gospodarstvenika ove Županije (odjeljak 3.1.), s obzirom da financijska performanca ukazuje na snagu i slabosti gospodarstva, odnosno pokazatelj je njezine ekonomske snage i razvojnih mogućnosti. Uspješnost poslovanja poduzetnika proizlazi iz njihovih proizvodnih aktivnosti; stoga je u odjeljku 3.2. ovog rada posvećena istraživačka pozornost analizi kretanja industrijske proizvodnje. Najmanje dvije činjenice impliciraju nužnost otvaranja Županije inozemstvu te sukladno tome analiziranje dosadašnje vanjskotrgovinske suradnje Županije s inozemstvom, a koje je učinjeno u 3.3. dijelu ovog rada. Prvo, hrvatsko je tržište premalo i za postojeće proizvođačke kapacitete i već samo preživljavanje zahtijeva poslovanje s inozemstvom. Drugo, domaće se tržište sve više izjednačava s inozemnim tržištem jer na njemu gotovo ravnopravno domaćim proizvođačima konkuriraju inozemni, kao što to mogu domaći proizvođači na inozemnim tržištima. Sinteza analize uspješnosti poslovanja i vrednovanje postojećih poduzetničkih potencijala Županije izvršena je u posljednjem dijelu rada.

2. ANALIZA USPJEŠNOSTI POSLOVANJA PODUZETNIKA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

2.1. FINANCIJSKA USPJEŠNOST POSLOVANJA²

Kretanje “živićih” poduzeća

U 2001. g., Financijskoj agenciji (FINA) – pravnom sljedbeniku Zavoda za platni promet, statistička izvješća o poslovanju predala je ukupno 2.905 pravnih subjekta, što predstavlja smanjenje od 4,19% u odnosu na prethodnu godinu, ili smanjenje, primjerice od 8,73% u odnosu na 1997. g. kada su svoja izvješća predala 3.183 privredna subjekta. Kontinuirano smanjenje broja “živićih” poduzeća³ ilustrirano slikom 1, ukazuje na nepovoljnu poduzetničku dinamiku, usporevanje gospo-

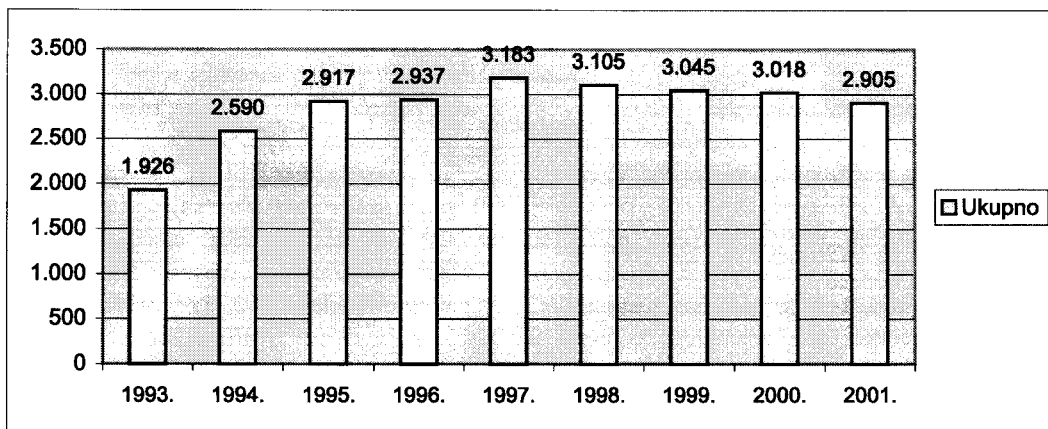
darskih aktivnosti i eventualno slabljenje osnove gospodarskog razvojnog potencijala Županije i stoga može predstavljati nepovoljnu tendenciju. Ono je posljedica velikim dijelom stečajnih procesa kojih je od 1996. do listopada 2002. g. bilo zaključeno 222 i mirovanja velikog dijela manjih privatnih tvrtki koje su se od početka 1990-ih naovamo otvarale u velikom broju, nedovoljno kvalitetnog managerskog kadra, zastarjele tehnološke osnove poduzeća, neadekvatne mikroinvesticijske politike, globalizacijskih i liberalizacijskih procesa, zaoštavanja tržišne igre zbog intenziviranja domaće i inozemne konkurencije, pada kupovne moći stanovništva, nedovoljno poticajne poduzetničke politike i klime te izvozno nepoticajne makroekonomske politike i drugih sličnih čimbenika. Naravno, prirodna je tendencija da neka poduzeća prestaju s radom, a neka se nova osnivaju i intenziviraju svoje poslovne aktivnosti. Međutim, u Županiji stopa osnivanja novih poduzeća i onih poduzeća koja posluju je manja od stope gašenja ili onih koja su prestala poslovati. Nadalje, potrebno je istaknuti da udio “živićih” poduzeća u ukupno registriranim poslovnim subjektima u Županiji, kojih je prema stanju na dan 31. 12. 2001. bilo ukupno 8.431⁴ iznosi tek 34,46%, a u ukupno 56.987 “živićih” poduzeća Hrvatske tek 5,09%. Taj je udio nesrazmjern potencijalu Županije, pogotovo ako se uzme u obzir njezina veličina, gustoća naseljenosti, demografska i socioekonomska obilježja stanovništva, koncentracija znanstvenog kadra, komparativne prednosti i razvojne potrebe – posebice ubrzanje gospodarskog rasta, smanjenje stope nezaposlenosti (zbog koje u studenom 2002. g. Županija dijeli 5. i 6. mjesto sa Virovitičko-podravskom županijom među 20 hrvatskih županija⁵), unapređenje socioekonomskog kapitala, poboljšanje životnog standarda i uopće blagostanje njezinih građana.

² Informacijska osnovica drugog dijela rada počiva na "Informacijama o osnovnim financijskim rezultatima poslovanja poduzetnika Osječko-baranjske županije" iz različitih godina koje izrađuje FINA, Podružnica Osijek, tj. njezin prethodnik Zavod za platni promet, Podružnica Osijek.

³ U “živića” se poduzeća ubrajaju sva ona aktivna poduzeća koja svoju poslovnu vitalnost iskazuju predavanjem svojih statističkih izvješća Financijskoj agenciji.

⁴ Gospodarsku djelatnost na području Županije obavlja više od 8.431 poslovnih subjekata (stanje 31.12. 2001.), što čini udio od 4,31% u registriranim poduzećima Hrvatske. Najveći broj poduzeća je registriran za obavljanje djelatnosti iz trgovine (2.860) i ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti (2.436), zatim iz prerađivačke industrije (693), poslovanja nekretninama (597) i građevinarstva (507). Tek potom slijede poslovni subjekti iz poljoprivrede, lova i šumarstva (309), prijevoza, skladištenja i veza (244), hotela i restorana (235), zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (170), obrazovanja (165), javne uprave, obrane, obveznog socijalnog osiguranja, i iz drugih djelatnosti čiji je broj manji od 100.

⁵ Rangiranje je izvršeno prema postotku nezaposlenih u ukupnom broju stanovništva županije.

Slika 1: Kretanje broja “živućih” poduzeća u razdoblju 1993. – 2001. g.

Izvor podataka: FINA, Podružnica Osijek

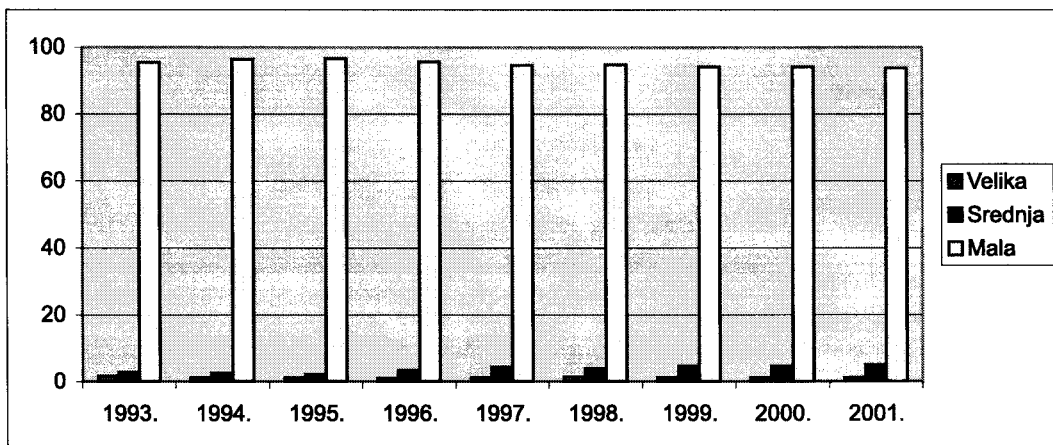
Unatoč relativno malom udjelu “živućih” poduzeća u ukupno registriranim poslovnim subjektima u Županiji, analitičari dijele mišljenje da izvješća poduzeća koja nisu predala svoja izvješća Financijskoj agenciji ne bi značajno promijenila sliku o financijskoj uspješnosti poslovanja. Glavni je tome razlog što je uglavnom riječ o poduzećima čiji je promet zanemariv ili o onima koja uopće nisu ostvarila promet.

Smanjenje broja “živućih” poduzeća nije specifičnost Županije, već odražava identičnu tendenciju na razini Hrvatske. Naime, ista nepovoljna tendencija smanjenja broja “živućih” poduzeća zabilježena je i na razini Hrvatske. Broj “živućih” podu-

zeća u Hrvatskoj je u 2001. g. smanjen za 3% u odnosu na prethodnu godinu, odnosno za 12,04% u odnosu na infleksibilnu 1997. godinu koja je također infleksibilna godina za Osječko-baranjsku županiju.

Kretanje živućih poduzeća prema veličini

Potrebno je istaknuti da su unutar promatranog razdoblja odnosi veličina između pravnih subjekata prema veličini ostali stabilni. Udio malih poduzeća u ukupnim “živućim” poduzećima kretao se 1993. – 2001. g. na prosječnoj razini od oko 95%, a što je vidljivo na slici 2. Povećanje udjela malih poduzeća u ukupnim poduzećima zabilježeno je do 1997. g., da bi se nakon nje njihov udio počeo blago smanjivati.

Slika 2: Kretanje udjela malih, srednjih i velikih poduzeća u razdoblju 1993. – 2001. g.

Izvor podataka: FINA, Podružnica Osijek

U 2001. g. u Županiji, završne račune je predalo 2.724 malih poduzeća, što je u apsolutnom iznosu manje za 119 poduzeća nego u prethodnoj godini, a za 887 poduzeća više nego 1993. g. U 2001. g. predalo je financijsko izvješće 148 srednjih i 33 velika poduzeća. Blago povećanje udjela unazad nekoliko godina uočljivo je kod srednje velikih poduzeća, a u usporedbi sa 1993. g. riječ je o značajnijem povećanju (porast od 164,4%). Taj je porast povoljan jer okrupnjavanje poduzeća predstavlja prirodnu tendenciju rasta malih poduzeća, a logično je pretpostaviti da je dio malih poduzeća, financijski, znanjem i iskustvom osnaženo, prerašao u veća. Velika poduzeća, koja su u prijeratnom razdoblju bila daleko brojnija, stagniraju na razini od 1,2% od početka promatranog razdoblja. U 1993. g. također je 33 aktivna velika poduzeća predalo izvješća Financijskog agenciji, odnosno tadašnjem Zavodu za platni promet.

Financijska uspješnost poslovanja poduzetnika

Iako su ukupni prihodi rasli brže od ukupnih rashoda u 2001. g. u odnosu na prethodnu godinu, taj rast nije bio dostatan za pokrivanje negativnog jaza između prihoda i rashoda generiranog tih godina u Županiji. Potrebno je istaknuti da su prihodi rasli brže od rashoda i u realnim terminima (s obzirom da je inflacija u 2001. g. mjerena indeksom cijena na malo iznosila 4,9%, odnosno 3,6% mjerenom indeksom proizvođačkih cijena), a što ukazuje na oživljavanje i intenziviranje gospodarskih aktivnosti te nagovještava uspješnije poslovne godine.

Takva su kretanja jednim dijelom rezultat također i promijenjene makroekonomske politike, i to prvenstveno onog dijela politike o prestanku prakse održavanja na životu poduzeća – kroničnih gubitaka, i onog vezanog uz promjene u poreznom sustavu. U kontekstu razmatranog, najrelevantnije promjene poreznog sustava koje su nastupile u 2001. g. odnose se na snižavanje stope poreza na dobit sa 35% na 20% i ukidanje zaštitne kamate.

Međutim, podaci o osnovnim financijskim rezultatima poslovanja poduzetnika Županije, prikazani tablicom 1 i slikom 3, pokazuju da 2001. g. još uvijek nije prijelomna godina, s obzirom na prisutan kontinuitet financijski neuspješnog poslovanja koji se nastavio i u 2002. g. (vidjeti Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, prosinac 2002. g.).

Rezultat financijskog poslovanja gospodarstvenika Županije osobito dolazi do izražaja razmatranjem odnosa između dobiti i gubitka. Iako je dobit nakon oporezivanja u 2001. g. rasla po visokoj stopi rasta od 59,5%, a gubitak nakon oporezivanja se smanjio u odnosu na 2000. g. za 35,3%, poduzetnici su u Županiji završili obračunsku poslovnu godinu sa negativnim financijskim rezultatom. Ipak, drastično smanjenje negativnoga financijskog rezultata za 602.674 tisuće kuna u apsolutnom iznosu, ili u relativnom za 75,3%, ukazuje na prisustvo pozitivnih tendencija u gospodarstvu Županije koje nisu samo odraz povoljnih mjera makroekonomske politike, već i povećanja proizvodnje, proizvodnosti rada i intenziviranja vanjskotrgovinske razmjene, a što će biti analizirano u sljedećim odjeljcima ovog rada.

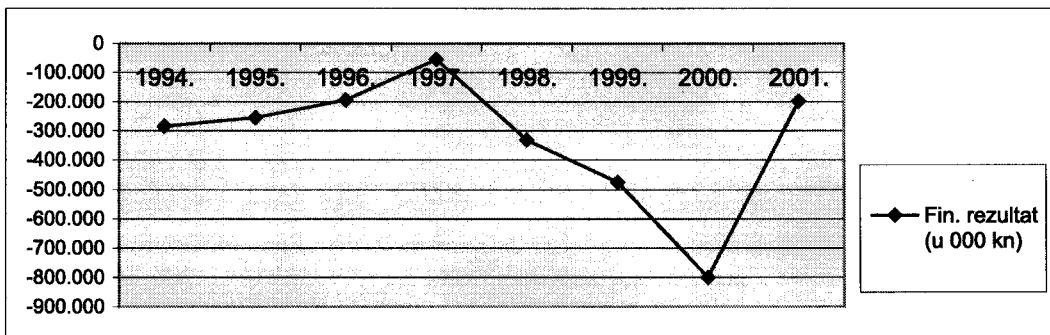
	1999.	2000.	2001.	Indeks (2001./2000.)	Udio u RH u 2001. g.(u %)
Osječko-baranjska županija					
Ukupni prihodi	14.027	14.868	16.939	113,9	4,9
Ukupni rashodi	14.443	15.593	17.064	109,4	5,1
Dobit nakon oporezivanja	232	338	540	159,5	3,7
Gubitak nakon oporezivanja	708	1.138	737	64,7	6,4
Financijski rezultat	-476	-800	-197		
Hrvatska					
Ukupni prihodi	279.853	302.584	343.231	113,4	
Ukupni rashodi	285.682	300.609	337.395	112,2	
Dobit nakon oporezivanja	8.146	12.923	14.771	114,3	
Gubitak nakon oporezivanja	16.391	13.851	11.552	83,40	
Financijski rezultat	-8.245	-928	3.219		

Tablica 1: Osnovni financijski rezultati Županije i Hrvatske 1999. – 2001. g.

Izvor podataka: FINA, Podružnica Osijek, obrada: autor

Napomena: podaci o ukupnim prihodima, rashodima i gubicima i gubicima nakon oporezivanja te financijskim rezultatima dani su u milijunima kuna.

Slika 3: Financijski rezultat poduzetnika Osječko-baranjske županije 1994. – 2001. g.

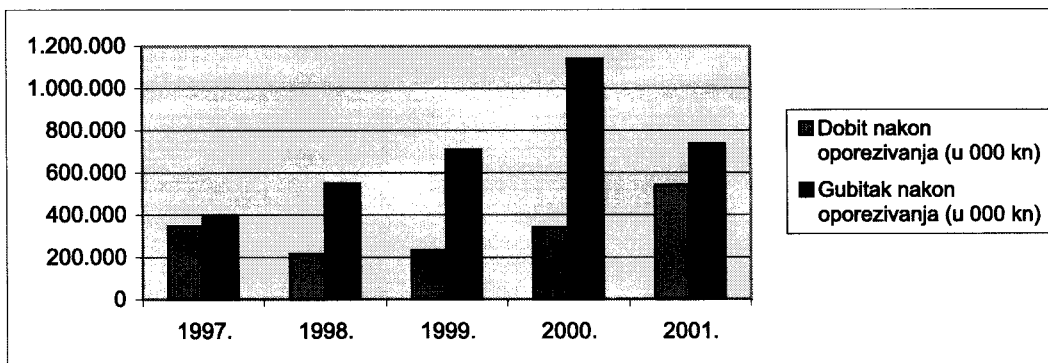
Izvor podataka: FINA, Podružnica Osijek

Vrednujući doprinos gospodarstvenika Osječko-baranjske županije cijeloj Hrvatskoj, tj. udio pojedinih županijskih financijskih pokazatelja financijskoj strukturi na razini Hrvatske, može se uočiti da je on značajniji u ukupnim rashodima i gubitku, nego što je u prihodima i dobiti (vidjeti tablicu 1). Međutim, za razliku od poduzetnika Osječko-baranjske županije, hrvatski poduzetnici su završili poslovnu 2001. g. sa pozitivnim financijskim rezultatom većim od 3,2 mlrd. kuna. Valja

istaknuti je da je 2001. g. prva godina uspješnog poslovanja gospodarstvenika Hrvatske nakon niza financijski neuspješnih godina.

Dinamika kretanje dobitka i gubitka vidljiva je na slici 4. Dok je gubitak iskazivao tendenciju rasta do 2000.godine, u 2001. g. je po prvi puta drastično smanjen. Dobici iskazuju tendenciju rasta od 1998. g. Takva kretanja u dobitcima i gubicima konzistentna su s kretanjima industrijske proizvodnje i proizvodnosti rada u Županiji.

Slika 4: Kretanje dobiti i gubitka nakon oporezivanja 1997.-2001. g.

Izvor podataka: FINA, Podružnica Osijek

Ukupna vrijednost imovine svih poduzetnika Županije iznosila je krajem 2001. g. 20.495 mil. kuna, što je za 5,4% bilo više nego početkom iste godine (vidjeti tablicu 2). U strukturi imovine dogodile su se promjene u odnosu na strukturu početkom iste godine.

Tablica 2: Financijski položaj poduzetnika Osječko-baranjske županije

	(u mil. kuna)		
	1.01.2001.	31.12.2001.	Indeks
Ukupna aktiva	19.446	20.495	105,4
- u tome:			
1. dugotrajna imovina	10.375	10.257	98,9
2. kratkotrajna imovina	7.951	8.839	111,2
Kapital i rezerve	7.408	7.143	96,4

Izvor podataka: FINA, Podružnica Osijek

Dugotrajna imovina (stalna sredstva) imala je najveći udio u strukturi ukupne imovine. Međutim, njezin je udio u ukupnoj pasivi smanjen; sa 53,35% početkom 2001. g. na 50,05% krajem iste godine. Udio kratkotrajne imovine (obrtna sredstva) od 40,89% početkom 2001. g. je naprotiv povećan krajem iste godine na 43,12%. Kapital i rezerve koje predstavljaju najbolju osnovicu za samofinanciranje smanjene su za 3,6% krajem 2001. g. u odnosu na početak iste godine i svojim iznosom su nedostatne i za financiranje dugotrajne imovine.

Financijska uspješnost poslovanja prema djelatnostima

Od ukupnog broja "živućih" poduzeća u Županiji, bez obzira na njihovu veličinu, unazad nekoliko godina povećanje broja istih zabilježeno je u djelatnostima poljoprivreda, lov i šumarstvo (sa 157 u 1997. na 182 u 2001. g.), ribarstvo (sa 4 u 1998. na 6 u 2001. g.), hoteli i restorani (sa 108 u 1997. na 94 u 2001. g.) te zdravstvena zaštita i socijalna skrb (sa 14 u 1997. na 24 u 2001. g.). Njihovo smanjenje zabilježeno je u djelatnostima građevinarstvo (sa 315 u 1997. na 288 u 2001. g.), trgovina; popravak motornih vozila i predmeta za kućanstvo (sa 1.592 u 1997. na 1.323 u 2001. g.), poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge (sa 364 u 1997. na 329 u 2001. g.) te ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti (sa 50 u 1997. na 46 u 2001. g.). U ostalim djelatnostima tendencija nije tako jasno iskazana; prisutne su oscilacije u kretanju broja poduzeća.

Prema podacima o prosječnom broju zaposlenih u 2001. g. u "živućim" poduzećima prikazanim u tablici 3, radno-najintenzivnije djelatnosti su prerađivačka industrija (iako je u okviru nje prisutno smanjenje zaposlenosti u odnosu na 2000. g.), trgovina na veliko i malo (porast zaposlenosti u odnosu na 2000. godinu iznosio je 9,3%) te poljoprivreda, lov i šumarstvo (porast od 4,4% u odnosu na 2000. g.) s udjelima od 36,54%, 22,48% i 13,28% u ukupnoj zaposlenosti respektivno. U tim trima djelatnostima

Tablica 3: Prosječan broj zaposlenih na bazi stanja krajem tromjesečja (puni broj) u 2001. i 2002. godini

	Djelatnost	2000.	2001.	Indeks
A	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	5.608	5.853	104,4
B	Ribarstvo	139	128	92,1
C	Rudarstvo i vađenje	68	74	108,8
D	Prerađivačka industrija	16.689	16.097	96,5
E	Opskrba el. energijom, plinom i vodom	447	425	95,1
F	Građevinarstvo	5.121	5.397	105,4
G	Trgovina na veliko i malo	9.061	9.903	109,3
H	Hoteli i restorani	939	1.021	108,7
I	Prijevoz, skladištenje i veze	1.836	1.812	98,7
J	Financijsko posredovanje	95	98	103,2
K	Poslovanje nekretninama, iznajmlj. i posl.	1.928	1.937	100,5
M	usluge	88	88	100,00
N	Obrazovanje	307	343	111,7
O	Zdravstvena zaštita i socijalna skrb	846	861	107,8
	Ostale društ., soc. i osobne uslužne djelatnosti			
Ukupno		43.191	44.059	102,0

Izvor: Osnovni financijski rezultati I. – XII. 2001. godine poduzetnika Osječko-baranjske županije i grada Osijeka, FINA, Podružnica Osijek, listopad 2002.

zaposleno je 72,3% svih zaposlenika Županije. Nadalje, više od 1.000 osoba zaposleno je i u djelatnostima poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge, prijevozu, skladištenju i vezama te u ugostiteljstvu. Najveći porast zaposlenosti u odnosu na 2000. g. zabilježen je u zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj skrbi (porast od 11,7%) te u trgovini (porast od 9,3%), a značajno povećanje zaposlenosti, izuzev u prethodno navedenim djelatnostima, također je registrirano u građevinarstvu (porast od 7,3%) i ugostiteljstvu (rast od 6,4%). Najveće smanjenje zaposlenosti prisutno je u ribarstvu (pad od 7,9%), potom u opskrbi el. energijom, plinom i vodom (pad od 4,9%), te u prerađivačkoj djelatnosti (pad od 3,5%).

Rangovi djelatnosti prema prosječnim neto plaćama po zaposlenom ne slijede u potpunosti rangove djelatnosti prema prosječnom broju zaposlenih. Najveće prosječne mjesečne neto plaće u 2001. g., kako je prezentirano stupcem 8 tablice 4, zabilježene su u pojedinim uslužnim djelatnostima: zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj skrbi (3.210 kn) te ostalim društvenim, socijalnim i osobnim uslužnim djelatnostima (3.116 kn). Više od prosjeka neto plaća za Županiju (2.466 kn) ostvarivalo se također u poslovanju nekretninama i iznajmljivanju, financijskom posredovanju, prijevozu, skladištenju i vezama, opskrbi električnom energijom, plinom i vodom, prerađivač-

koj industriji, rudarstvu i vađenju te poljoprivredi, lovu i šumarstvu. Manje od županijskog prosjeka zabilježeno je u građevinarstvu, trgovini na veliko i malo, i što je osobito nepovoljno s obzirom na njezinu razvojnu ulogu - u obrazovanju, zatim u ribarstvu. Najniže plaće primaju zaposlenici u ugostiteljstvu, čija je kupovna moć slabija, s obzirom na prisutnu inflaciju i nominalno smanjenje plaća u odnosu na 2000. g. za 3,3%. Najveće povećanje nominalnih mjesečnih neto plaća u odnosu na prethodnu godinu ostvareno je u rudarstvo i iznosi 60,7%.

Iako su relativni odnosi u prosječnim mjesečnim neto plaćama između djelatnosti ostali stabilni, nije došlo do osjetnog prelijevanja zaposlenih iz manje atraktivnijih djelatnosti u atraktivnije, osim u ribarstvu i blaže u obrazovanju. Usporen rast BDP-a i velika nezaposlenost suzili su mogućnosti mobilnijeg kretanja zaposlenih.

U 2001. godini gospodarstvenici Županije ostvarili su ukupne prihode koji su bili za 13,9% veći u odnosu na prethodnu godinu. Radno najintenzivnije i tradicionalno najvažnije djelatnosti, prerađivačka industrija, trgovina i poljoprivreda, u tome su participirale s udjelom nešto manjim od 84%, ostvarivši u 2001. g. nešto više od 14,2 mil. kuna prihoda. Rezultati financijskog poslovanja poduzetnika Županije prema djelatnostima u 2001. g. prikazani su tablicom 4

Tablica 4: Financijska uspješnost poslovanja poduzetnika prema djelatnosti u 2001. g.

Djelatnost	Broj poduzetnika	Ukupni prihodi (u 000 kn)	Ukupni rashodi (u 000 kn)	Dobit nakon oporezivanja (u 000 kn)	Gubitak nakon oporezivanja (u 000 kn)	Financijski rezultat (u 000 kn)	Prosječna mjesečna neto plaća po zaposl. (8)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
A	182	1.988.725	2.215.979	22.371	252.970	-230.599	2.483
B	6	11.834	16.817	25	5.009	-4.984	1.972
C	3	15.719	15.116	484	0	484	2.566
D	397	5.320.727	5.197.514	266.590	167.908	98.682	2.638
E	9	71.868	72.191	1.421	1.748	-327	2.752
F	288	1.264.813	1.259.224	18.144	16.721	1.423	2.229
G	1.323	6.911.459	6.949.054	133.911	200.748	-66.837	2.167
H	100	123.569	139.704	2.142	18.406	-16.264	1.601
I	138	484.925	479.872	16.494	14.857	1.637	2.781
J	31	29.469	75.474	1.492	47.810	-46.318	2.789
K	329	507.748	443.003	66.745	7.297	59.448	2.832
M	27	9.309	8.567	755	110	645	2.094
N	24	68.259	63.943	3.650	76	3.574	3.210
O	46	124.988	121.823	5.318	3.186	2.132	3.116
Ukupno	2.905	16.939.328	17.064.330	539.565	737.000	-197.435	2.466

Izvor podataka: FINA, Podružnica Osijek, obrada: autor

A - poljoprivreda, lov, šumarstvo; B - ribarstvo; C - rudarstvo; D - prerađivačka industrija; F - građevinarstvo; G - trgovina, popravak mot. voz. i predmeta za kućanstvo; H - ugostiteljstvo; I - promet, skladištenje i veze; J - financijsko posredovanje; K - poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge; M - obrazovanje; N - zdravstvena zaštita i socijalna skrb; O - ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti

Sa jednakim udjelom (tj. neznatno većim od 84%) te su djelatnosti participirale i u ukupnim rashodima. Međutim, njihov je doprinos konačnom financijskom rezultatu Županije različit. U apsolutnim iznosima, poljoprivreda i trgovina bile su najveći generatori negativnoga financijskog rezultata poslovanja.

Iako bi, uzevši u obzir njezine resurse, Osječko-baranjska županija mogla proizvoditi znatno veće količine poljoprivrednih proizvoda nego što je potrebno za njezino stanovništvo, te time namiriti tržišne potrebe ne samo Hrvatske, već i znatan dio izvoziti, ukupna zblivanja u agraru Hrvatske ne idu u pravcu realizacije njezinih mogućnosti. Poljoprivredna proizvodnja umjesto da je u funkciji razvoja Županije, postala je njegov ograničavajući čimbenik i kao takva akumulira negativne rezultate. Gubici su bili veći od dobitaka u 2001. g. za 231 mil. kuna.

Promjene u strukturi poslovanja trgovinskih poduzeća, koje su se primarno ispoljile smanjenjem udjela zaliha što su dobavljači financirali (sa do 40% na oko 20% zaliha u trgovini), razvijanje trgovačke mreže od strane proizvođača, dolazak velikih inozemnih trgovačkih lanaca, usitnjenost i nepovezanost domaće trgovine, poteškoće u naplati potraživanja, mala kupovna moć stanovništva, visoki troškovi poslovanja i sl., značajni su razlozi negativnom poslovanju te djelatnosti u Županiji. Ipak, potrebno je istaknuti da je ta djelatnost na razini Hrvatske generirala pozitivan financijski rezultat od 1.795 mlrd. kuna u 2001. godini, što ukazuje da unatoč prisutnom objektivnom pogoršanju uvjeta poslovanja, ta djelatnost može uspješno poslovati, a da s druge strane uzroke lošeg poslovanja mora tražiti i u drugim sferama, tj. i u poslovnoj politici samih tvrtki, managerskom kadru, brzini prilagođavanja, i sl. Ukupni gubici bili su veći od dobitaka u 2001. g. za 66.837 tisuća kuna, ali istovremeno su značajno manji od ostvarenih gubitaka u 2000. g. U prvoj polovici 2002. g., trgovina je ostvarila pozitivan financijski rezultat (vidjeti Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, prosinac 2002. g.).

Za razliku od poljoprivrede i trgovine, preradiivačka je industrija, naprotiv, generirala pozitivan financijski rezultat u 2001. g. od 99 mil. kuna. Pozitivno su također poslovale sljedeće djelatnosti: rudarstvo i vađenje (+484.000 kuna), građevinarst-

vo (+1.423 tis. kuna), prijevoz, skladištenje i veze (+1.637 tis. kuna), poslovanje nekretninama, iznajmljivanje (+59.448 tis. kuna), obrazovanje (+645 tis. kuna), zdravstvena zaštita i socijalna skrb (+3.574 tis. kuna) te ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti (+2.132 tis. kuna).

Na razini Hrvatske, uz preradiivačku industriju, pozitivan saldo ostvaren je u djelatnosti trgovina, ribarstvo, rudarstvo te različitim uslužnim djelatnostima (poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge, obrazovanje, zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj skrbi, ostale društvene, socijalne, osobne i uslužne djelatnosti).

Financijska uspješnost poslovanja prema veličini poduzetnika

Malo gospodarstvo predstavlja u svakoj zemlji motornu snagu ukupnoga gospodarskog razvoja jer potiče na intenziviranje poduzetničkih sposobnosti i kapaciteta, inovativnije i kreativnije poslovno ponašanje i veću prilagodljivost promjenama na tržištu, povećanje produktivnosti, ali i zaposlenosti, dinamiziranje i ubrzanje stopa gospodarskog rasta te u konačnici na poboljšanje blagostanja svih građana. Međutim, ta teorijski i empirijski potvrđena očekivanja o učinkovitosti i doprinosu ukupnom gospodarskom rastu malih poduzeća u razvijenim zemljama nisu se u potpunosti ostvarila niti u Hrvatskoj, niti u gradu Osijeku, a niti u Županiji, iako se njihov udio u ukupnim poduzećima kreće na razini od oko 95%. U svrhu potvrđivanja te teze u nastavku će se analizirati uspješnost poslovanja gospodarstva Županije prema veličini pravnih subjekata, a prema podacima prikazanim u tablici 5. Struktura poduzeća prema prosječnom broju zaposlenih, dobiti i gubitku nakon oporezivanja i stalnim sredstvima u 2001. g. ilustrirana je također slikom 5.

U strukturi poduzeća prema veličini (vidjeti sliku 2) dominiraju mala poduzeća; s udjelom od 93,8% u 2001. g. (za razliku od Hrvatske gdje je njihov udjel u 2001. g. iznosio 96,44%). Međutim, udio zaposlenih u malim poduzećima iznosi svega jednu trećinu. Usporedbe radi, udio malih poduzeća u ukupnim poduzećima u razvijenim zemljama kreće se na razini od oko 95 - 98%, a ona u tim poduzećima zapošljavaju i više od 50% svih zaposlenih. Prosječne mjesečne neto plaće po zaposlenom u malim su poduzećima najniže; iznose 2.005

Tablica 5: Osnovni financijski pokazatelji Osječko-baranjske županije prema veličini pravnog subjekta

	Godina	Ukupno	Pravne osobe prema veličini		
			Velike	Srednje	Male
Broj pravnih osoba	2000.	3.018	35	140	2.843
	2001.	2.905	33	148	2.724
	Udjel	100,0	1,1	5,1	93,8
Prosječan broj zaposlenih na bazi sati rada (puni broj)	2000.	41.797	14.355	13.822	13.620
	2001.	43.651	14.949	14.134	14.568
	Indeks	104,4	104,1	102,3	107,0
	Udjel	100,0	34,2	32,4	33,4
Ukupni prihodi (u mil. kuna)	2000.	14.868	5.502	4.265	5.101
	2001.	16.939	6.183	5.343	5.413
	Indeks	113,9	112,4	125,3	106,1
	Udjel	100,0	36,5	31,5	32,0
Ukupni rashodi (u mil. kuna)	2000.	15.593	5.663	4.532	5.399
	2001.	17.064	6.192	5.383	5.490
	Indeks	109,4	109,3	118,8	101,7
	Udjel	100,0	36,3	31,5	32,2
Dobit nakon oporeziv. (u mil. kuna)	2000.	338	118	107	114
	2001.	540	121	242	176
	Indeks	159,5	103,2	226,7	154,8
	Udjel	100,0	22,5	44,8	32,7
Gubitak nakon oporeziv. (u mil. kuna)	2000.	1.138	297	386	455
	2001.	737	157	292	288
	Indeks	64,7	52,9	75,6	63,3
	Udjel	100,0	21,3	39,6	39,1
Financijski rezultat (u mil. kuna)	2000.	-800	-179	-279	-341
	2001.	-197	-36	-50	-113
	Indeks	24,6	20,11	17,9	33,1
	Udjel	100,0	18,27	25,38	57,36
Prosječne mjesečne neto plaće po zaposlenom	2000.	2.317	2.634	2.296	2.005
	2001.	2.466	2.820	2.449	2.118
	Indeks	106,4	107,1	106,7	105,7
	Udjel	100,0	114,4	99,3	85,9
Kapital i rezerve (u mil. kuna)	2000.	7.408	4.076	2.372	959
	2001.	7.143	3.715	2.305	1.123
	Indeks	96,4	91,1	97,1	117,1
	Udjel	100,0	52,0	32,3	15,7
Dugotrajna imovina (u mil. kuna)	2000.	10.375	5.545	2.905	1.925
	2001.	10.257	5.315	2.915	2.027
	Indeks	98,9	95,8	100,4	105,3
	Udjel	100,0	51,8	28,4	19,8
Kratkotrajna imovina (u mil. kuna)	2000.	7.951	2.732	2.442	2.777
	2001.	8.839	3.350	2.670	2.819
	Indeks	111,2	122,6	109,4	101,5
	Udjel	100,0	37,9	30,2	31,9

Izvor podataka: FIMA, Podružnica Osijek, obrada: autor

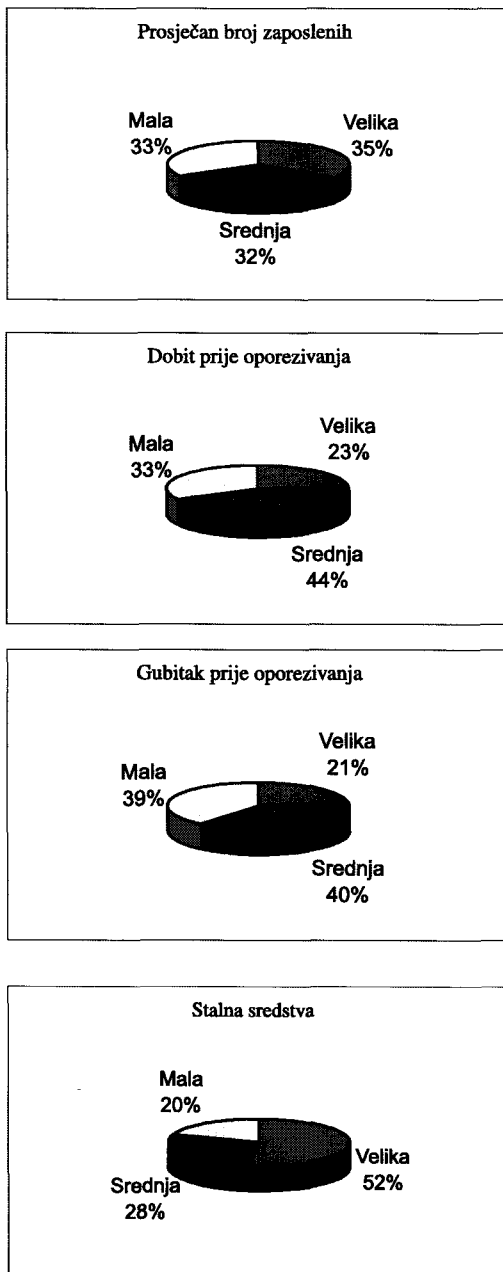
Napomena: Udjeli pojedinih stavki odnose se na 2001. g.

kn i manje su od prosjeka Hrvatske u istom sektoru (2.190 kn). Financijsko poslovanje malih poduzeća također je neprimjereno njihovoj brojčanoj snazi. U ukupnim prihodima i rashodima te dobiti nakon oporezivanja participirale su sa udjelom od oko 32%. Međutim, u ukupnom gubitku (nakon oporezivanja) sudjelovale su sa većim udjelom, 39,1%. Dok su u Hrvatskoj mala poduzeća ostvarila pozitivan financijski rezultat već u 2000. g., a što je bilo nagovještaj pozitivnog poslovanja cjelokupnoga gospodarstva u 2001. g., ta poduzeća nisu u Županiji niti u 2001. g. financijski uspješno poslovala. Međutim, prema podacima Financijske agencije za prvo polugodište 2002. g. jedino su mala poduzeća ostvarila veće ukupne prihode od ukupnih rashoda (vidjeti Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, prosinac 2002.).

Velika poduzeća koja sudjeluju s udjelom od svega 1,0% u ukupnim poduzećima Županije zapošljavaju još uvijek najviše zaposlenika, tj. 34,2% (što je ipak manje od njihovog udjela u Hrvatskoj koji iznosi 43,8%). Prosječne neto plaće koje isplaćuju iznose 2.634 kn po zaposlenom i najviše su u odnosu na ostale sektore. U ukupnim prihodima i rashodima sudjeluju sa udjelom od oko 36%, a u dobiti i gubitku s udjelom od oko 22%. Velika su poduzeća još uvijek značajan nositelj gospodarskih aktivnosti, obzirom da u svojim rukama drže većinu stalnih sredstava. Iako su i ona negativno poslovala u 2001. g., u usporedbi sa drugim sektorima ostvarili su najmanji negativan financijski rezultat. U tom je sektoru gubitak po zaposlenom najmanji i iznosio je 10.506 kn, za razliku od sektora malih i srednjih poduzeća gdje je gubitak iznosio 19.761 kn i 20.665 kn respektivno u 2001. g.

Srednja poduzeća s udjelom od 5,1% u ukupnim poduzećima u 2001. g., zapošljavala su 32,4% zaposlenih. U njihovim se rukama nalazilo 28,4% stalnih sredstava, a participirali s najvećim udjelom u ukupnoj dobiti nakon oporezivanja.

Slika 5: Struktura poduzeća prema veličini s obzirom na broj zaposlenih, veličinu dobiti i gubitka nakon oporezivanja te stalna sredstva u 2001. g.

Podaci iz tablice 5 ukazuju da financijski pozitivno poslovao nije niti jedan sektor poduzetnika Županije u 2001. g. Ipak, potrebno je istaknuti da je sektor malih poduzeća počeo bilježiti veći negativan financijski rezultat tek zadnjih godina prošlog desetljeća. Ta činjenica, teška i alarmantna, ukazuje prije svega da je amortizacijska uloga koju je taj sektor imao u prošlom desetljeću, naročito u pitanju apsorpiranja viška zaposlenih koje su pristizali iz velikih i srednjih poduzeća iscrpljena, a da su prednosti koju su imali zbog svoje prirode reducirane.

Sukladno navedenom, radi revitalizacije njihove razvojne uloge, kao nužno se nameće daljnje razvijanje i poboljšanje mreže institucionalnih poticaja i potpora, kreiranje poticajnije makroekonomske i lokalne politike, iniciranje poslovne suradnje između velikih i malih poduzeća, poboljšanje poduzetničke klime te poboljšanje obrazovne razine malih poduzetnika - posebice, unapređenje managerskih znanja. Čini se da dosada realizirane mjere financijskih potpora i stručnih usluga tom sektoru od strane Ministarstva za malo i srednje poduzetništvo, povoljnijih uvjeta kreditiranja od strane poslovnih banaka, aktivnosti županijske Agencije za razvoj, Centra za poduzetništvo i sličnih institucija počinju davati vidljivije rezultate jer je taj sektor, kako je već navedeno, ostvario veće prihode od rashoda u prvoj polovici 2002. g.

Da smanjenje negativnog financijskog rezultata poduzetnika Županije nije samo rezultat promijenjenih mjera makroekonomske politike, već uspješnijeg poslovanja i povećanja proizvodnje pokazuju podaci o kretanju industrijske proizvodnje.

2.2. KRETANJE INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

Industrijska proizvodnja iskazuje unazad nekoliko godina konstantnu tendenciju rasta, kako prikazuju podaci iz tablice 6. U 2001. g. porasla je za 5,1%, što je ipak manje od porasta zabilježenog u Hrvatskoj iste godine, a koje je iznosilo 6% (vidjeti tablicu 7). Dinamika kretanja industrijske proizvodnje, kao i ukupne proizvodnje, određena je dinamikom kretanja prerađivačke industrije. To je stoga što se udio prerađivačke industrije u ukupnoj industrijskoj proizvodnji Županije kreće već niz godina na razini od oko 75%. Ostatak otpada na opskrbu električnom energijom i plinom (oko 19%) te rudarstvo i vađenje (oko 5%).

Unatoč kontinuiranom rastu potrebno je istaknuti da industrijska proizvodnja još uvijek nije dostigla predratnu razinu. Prema procjenama analitičara, industrijska proizvodnja Hrvatske kreće se na razini od oko 60% predratne, a prerađivačka na još nižoj razini. Uzevši u obzir sinergijske učinke naslijeđenih negativnih gospodarskih tendencija u Županiji iz 1980-tih godina, ogromne neposredne i posredne posljedice i štete prouzročene Domovinskim ratom, privremenu okupiranost njezina područja do 1998. g., miniranost još uvijek velikog dijela teritorija, odljev stanovništva (naročito stanovništva u radno najsposobnijoj dobi i stručnjaka), tranzicijske procese, tajkunske privatizacije, spornost i neučinkovitost javne uprave i suda, i slične druge čimbenike, ne začuđuje što je industrijska proizvodnja u Županiji na još nižoj razini od Hrvatske.

Dok je u 2001. g. industrijska proizvodnja u Županiji porasla za 5,1% u odnosu na prethodnu godinu, prerađivačka je industrija rasla nešto brže; porast iznosi 5,5%. Tome je naročito pridonio izrazito dinamičan rast proizvodnje tekstila, strojeva i opreme te proizvoda od gume i plastike (vidjeti tablicu 6).

Porast proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu prisutan je kod proizvodnje strojeva i uređaja, hrane i pića, kemikalija i kemijskih proizvoda te reciklaži. Kontinuirano smanjenje u odnosu na prethodnu godinu iskazano je u preradi kože; izradi galanterije i obuće, preradi drva i proizvoda od drva, osim namještaja, ali i u proizvodnji namještaja. Ostale grane prerađivačke djelatnosti iskazuju znatne oscilacije u obujmu proizvodnje.

Pozitivna tendencija porasta ukupne industrijske proizvodnje i prerađivačke industrije nastavila se i u prvom kvartalu 2002. godine. Porast proizvodnje u tom razdoblju u odnosu na prosjek prethodne godine zabilježilo je 15 djelatnosti, dok je 6 djelatnosti ostvarilo pad proizvodnje (djelatnosti rudarstva, prerada kože; izrada galanterije i obuće, proizvodnja celuloze, papira i proizvoda od papira, proizvodnja proizvoda od metala; osim strojeva i opreme te skupljanje, pročišćavanje i distribucija vode) od 21 djelatnosti industrijske proizvodnje zastupljene na području Županije, a navedene u tablici 6.

Tablica 6: Indeksi fizičkog obujma ukupne industrijske proizvodnje i prerađivačke industrije

	1999./1998.	2000./1999.	2001./2000.
Ukupno	104,7	107,0	105,1
Rudarstvo i vadenje	86,0	98,6	102,5
Prerađivačka industrija	105,2	110,6	105,5
Proizvodnja hrane i pica	101,2	107,7	109,9
Proizvodnja tekstila	162,7	97,2	143,0
Proizvodnja odjece; dorada i bojenje krzna	85,8	89,3	119,4
Prerada kože; izrada galanterije i obuće	86,7	59,3	78,5
Prerada drva i proizvoda od drva, osim namještaja	93,0	89,5	75,0
Proizvodnja celuloze, papira i proizvoda od papira	115,0	126,1	99,0
Izdavačka i tiskarska djelatnost	130,9	96,4	126,8
Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	118,5	119,8	107,0
Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	90,7	129,0	196,6
Proizvodnja ostalih nemetalnih miner. proizvoda	94,8	111,2	100,7
Proizvodnja metala	117,0	77,1	161,2
Proizvodnja proizvoda od metala, osim strojeva i opreme	115,1	109,2	99,2
Proizvodnja strojeva i uređaja, d.n.			
Proizvodnja električnih strojeva i aparata, d.n.	132,8	133,0	133,5
Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	135,1	115,5	70,5
Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	93,3	285,7	0,0
Proizvodnja namještaja, prerađivačka industrija, d.n.	131,1	89,4	97,0
Reciklaža	87,4	85,1	75,2
	100,4	107,0	210,7
Opskrba el. energijom, plinom i vodom	106,6	97,1	103,9

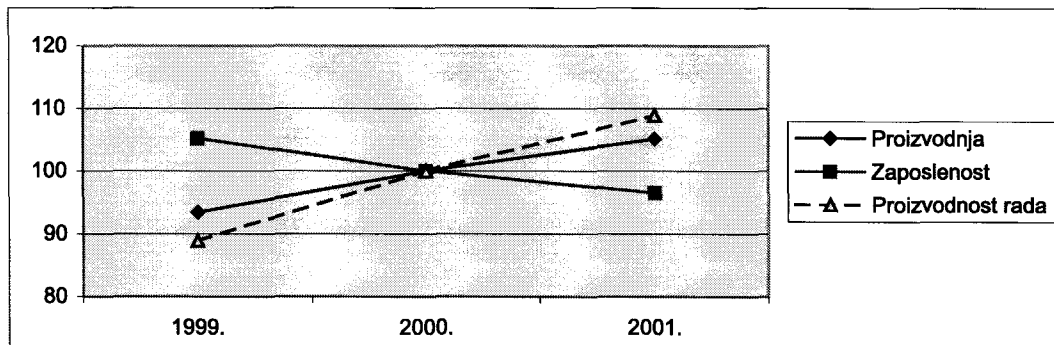
Izvor: Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

Povećanje ukupne proizvodnje za 5,1% u odnosu na prethodnu baznu godinu posljedica je dobrim dijelom povećanja proizvodnosti rada. Proizvodnost rada je u 2001. g. u odnosu na 2000. g. porasla za 8,9%, a iskazuje konstantni porast unazad nekoliko godina. Kretanje proizvodnje, zaposlenosti i proizvodnosti rada prikazano je tablicom 7 i vizualizirano slikom 6.

Porast proizvodnosti rada može se objasniti s jedne strane niskom startnom osnovicom, a s druge strane tehnološkom modernizacijom industrijskih postrojenja koja je rezultirala smanjenjem broja zaposlenih, većom proizvodnjom i većom brigom za učinkovitijom i kvalitetnijom proizvodnjom.

Broj zaposlenih u industrijskoj proizvodnji i prerađivačkoj industriji bilježi kontinuirani pad, što

Slika 6: Kretanje baznih indeksa proizvodnje, zaposlenosti i proizvodnosti rada (1997. = 100)

Tablica 7: Bazni indeksi proizvodnje, zaposlenosti i proizvodnosti rada

1997. = 100

Godina	Proizvodnja		Zaposlenost		Proizvodnost rada	
	ukupno	prerađivačka industrija	ukupno	prerađivačka industrija	ukupno	prerađivačka industrija
1998.	93,4	90,4	105,2	106,2	88,9	85,2
1999.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2000.	105,1	105,5	96,5	95,3	108,9	110,7
Hrvatska – 2001.	106,0	106,4	96,7	96,2	109,6	110,6

Izvor: Statističko izvješće - podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

intenzivira već i onako izražen problem nezaposlenosti. Pad zaposlenosti je blago izraženiji u prerađivačkoj industriji. Inače, tendencija kretanja ukupne proizvodnje, zaposlenosti i proizvodnosti rada određena je njihovim kretanjima u prerađivačkoj industriji, s tim da prerađivačka industrija iskazuje izraženije promjene proizvodnosti rada, zaposlenosti i proizvodnje. Istu je tendenciju mogući uočiti i na razini Hrvatske.

Povećanje proizvodnje također je djelomično posljedica otvaranja Županije inozemstvu i intenziviranja vanjskotrgovinske razmjene.

2.3. VANJSKOTRGOVINSKA SURADNJA ŽUPANIJE S INOZEMSTVOM

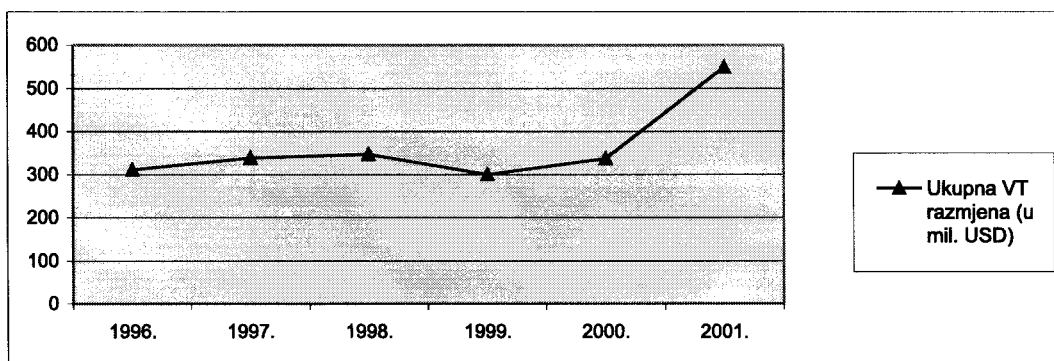
Za malu privredu kakva je Hrvatska, intenziviranje vanjskotrgovinske suradnje s inozemstvom

pojavljuje se kao preduvjet ostvarenja održivoga gospodarskog rasta, zadovoljavajućih stopa rasta realnog BDP-a, životnog standarda i rješavanja naraslih problema – prvenstveno nezaposlenosti.

Vanjskotrgovinska razmjena (VT razmjena) u Županiji počela je nakon stagniranja u 1990-tim značajnije rasti. U 2001. g. zabilježen je porast vanjskotrgovinske razmjene za 212 tisuća USD, tj. porast od 62,91% u odnosu na 2000. g. U strukturi ukupne vanjskotrgovinske razmjene, udio izvoza je sa 50,9% u 2000. g. smanjen na 48,6% u 2001. g., a udio uvoza analogno povećan sa 49,1% u 2000. na 51,4% u 2001. g. (vidjeti sliku 7 i tablicu 8).

Tako značajan porast vanjskotrgovinske razmjene nije zabilježen na razini Hrvatske. Vanjskotrgovinska je razmjena porasla za 11,23%, tj. sa 12.319 mil. USD u 2000. g. na 13.703 USD u 2001. g. Nažalost, izvoz je sudjelovao u ukupnoj razmjeni Hrvatske s manjim udjelom, tj. sa tek 34% u 2001. g.

Slika 7: Kretanje vanjskotrgovinske razmjene Županije sa inozemstvom u razdoblju 1996. – 2001. g.

Izvor podataka: Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

Tablica 8: Vanjskotrgovinske razmjena Hrvatske i Osječko-baranjske županije u 2000. g. i 2001. g.

	Osječko-baranjska županija			Hrvatska		
	2000.	2001.	Indeks	2000.	2001.	Indeks
Izvoz	171.258 (3,86)	266.888 (5,73)	155,84	4.431.597	4.659.286	105,14
Uvoz	165.261 (2,10)	281.844 (3,12)	170,54	7.886.512	9.043.699	114,67
VT razmjena	336.519 (2,46)	548.732 (4,00)	163,06	12.318.109	13.702.985	111,24
VT bilanca	5.997	-14.955		-3.454.914	-4.384.414	
Stopa pokrivenosti uvoza izvozom	103,6	94,7		56,2	51,5	

Izvor podataka: Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku, obrada: autor

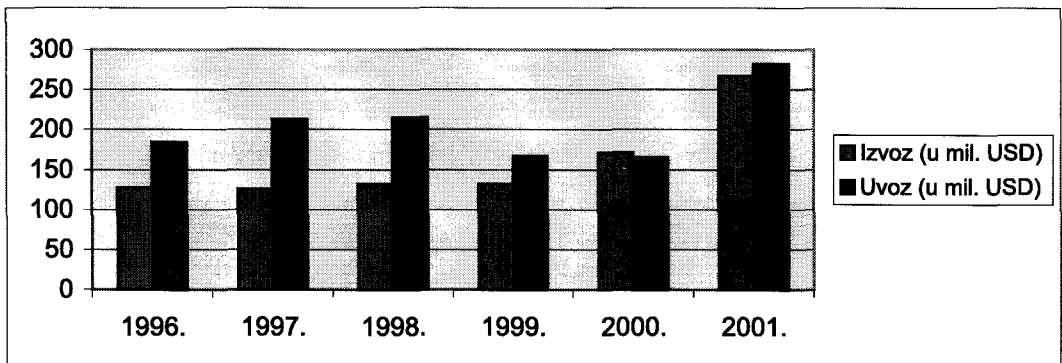
Napomena: podaci u zagradi predstavljaju županijske postotne udjele izvoza, uvoza i robne razmjene u ukupnom izvozu, uvozu i robnoj razmjeni Hrvatske.

U ukupnom izvozu Hrvatske u 2001. g. Osječko-baranjska županija je sudjelovala s udjelom od 5,73%, a u uvozu sa manjih 3,12%. Sukladno ostvarenom izvozu i uvozu zauzela je 6., odnosno 7. mjesto između 20 županija Hrvatske. Iako se Županija nalazi među 14 hrvatskih županija koje su ostvarile deficit u razmjeni s inozemstvom, njezin je udio u ukupnom deficitu Hrvatske te godine od 4,38 mlrd. USD iznosio svega 0,34%.

Stagniranje izvoza Hrvatske na razini od oko 4,5 mlrd. USD i progresivni porast uvoza, zbog čega je vanjskotrgovinska bilanca u dugogodišnjem dubokom deficitu, a stopa pokrivenosti uvoza izvozom na razini od oko 45 – 55% izuzetno je značajan problem čiji su uzroci višestruki; primjerice, odsustvo kvalitetnoga i atraktivnog izvoznog programa, cjenovno nekonkurentni izvozni programi,

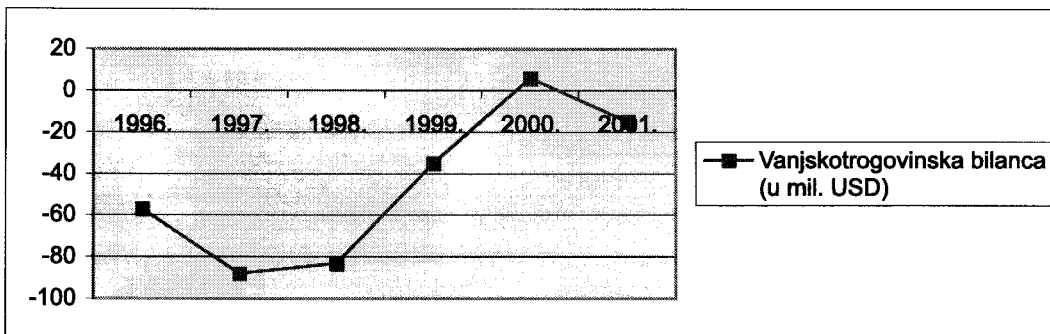
zastarjelost tehnološke osnovice, nezainteresiranost za intenziviranje izvoznih aktivnosti, neadekvatna aktualna vanjskotrgovinska politika i politika deviznog tečaja.

Međutim, unazad nekoliko godina vanjskotrgovinski deficit nije toliko značajan problem Županije. Nakon stagniranja izvoza na razini od oko 130 mil. USD do 1999. g. izvoz počinje značajnije rasti. U 2001. g. izvoz je porastao na 267 mil. USD, tj. za visokih 56,14% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, uvoz koji je u prosjeku iznosio 1996. – 2001. g. 204,3 mil. USD, porastao je za čak 70,9% zbog čega je vanjskotrgovinska bilanca nakon suficita od 6 mil. USD u 2000. g. ponovo iskazala deficit, a stopa pokrivenosti uvoza izvozom pala na razinu ispod 100%. Kretanje izvoza, uvoza te vanjskotrgovinske bilance Županije prikazano je slikama 8 i 9.

Slika 8: Kretanje izvoza i uvoza Županije u razdoblju 1996. – 2001. g.

Izvor podataka: Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

Slika 9: Kretanje vanjskotrgovinske bilance Županije u razdoblju 1996. – 2001. g.

Izvor podataka: Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

Od 1. do 9. mjeseca 2002. g. ponovno je ostvaren suficit vanjskotrgovinske razmjene Županije od 51,6 mil. USD, zbog čega je stopa pokrivenosti uvoza izvozom 128,8% (vidjeti Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, prosinac 2002. g.).

Struktura vanjskotrgovinske razmjene prema djelatnostima

Podaci o izvozu i uvozu prema djelatnostima u 2001. g. prikazani su u tablici 9. Izvezno najpropulzivnija djelatnost je prerađivačka industrija, s obzirom da s jedne strane sudjeluje u ukupnom izvozu Županije s oko 90%, a s druge strane, unazad nekoliko godina ostvaruje i suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Suficit od 51.900 tis. USD koji je ostvarila u 2001. g. povećan je u odnosu na prethodnu godinu čak za 64,74%. Tome su osobito pridonijeli proizvodnja celuloze, papira i proizvoda od papira (doprinos od 41,06%), proizvodnja odjeće; dorada i bojenje krzna (doprinos od 20,31%), proizvodnja hrane i pića (doprinos od 15,54%) te prerada drva i proizvoda od drva, osim namještaja (doprinos od 9,78%). Najveća oscilacija u obujmu izvoza i uvoza dogodila se u proizvodnji odjeće i dorade, gdje je zabilježeno upetorostručenje izvoza i udvostručenje uvoza u odnosu na prethodnu godinu, a što je najvećim dijelom rezultat poslovanja tvrtke Benetton Croatia d.o.o.

Smanjenje izvoza u odnosu na 2000. g. ostvareno je u okviru proizvodnje tekstila, proizvodnje celuloze, papira i proizvoda od papira, proizvodnje električnih strojeva i aparata, d.n., proizvodnje RTV

i komunikacijskih aparata i opreme te u proizvodnji namještaja, prerađivačka industrija, d.n. Ostale djelatnosti unutar prerađivačke industrije zabilježile su povećanje izvoza. Udio prerađivačke industrije u ukupnom uvozu Županije je znatno manji; iznosi 66%, zbog čega u strukturi ukupne razmjene, na proizvode te industrije otpada 77,23% u 2001. g., a što predstavlja povećanja njezinog udjela u odnosu na prethodne godine.

Tablica 9: Izvoz i uvoz prema djelatnostima u 2001. g.

Djelatnost	Izvoz	Uvoz	Bilanca
Ukupno	266.888	281.844	-14.956
A Poljoprivreda, lov i šumarstvo	2.181	5.461	-3.280
B Ribarstvo	-	-	-
C Rudarstvo i vađenje	0	5	-5
D Prerađivačka industrija	237.920	186.020	51.900
Proizv. hrane i pića	26.089	18.023	8.066
Proizvodnja tekstila	1.100	905	195
Proizv. odjeće; dorada i bojenje krzna	103.339	92.797	10.542
Prerada kože; izrada galanterije i obuće	2.788	2.233	555
Prerada drva i proizvoda od drva, osim namještaja	6.351	1.273	5.078
Proizv. celuloze, papira i proizvoda od papira	40.555	19.243	21.312
Izdavačka i tiskarska djelatnost	34	390	-356
Proizv. kemikalija i kemijskih proizvoda	17.464	17.508	-44
Proizv. proizvoda od gume i plastike	1.425	2.247	-822
Proizv. ostalih nemetalnih miner. proizvoda	8.588	7.319	1.269
Proizv. metala	200	165	35
Proizv. proizvoda od metala, osim strojeva i opreme	10.010	10.277	-267
Proizvodnja strojeva i uređaja, d.n.	13.430	10.251	3.179
Proizvodnja uredskih strojeva i računala	-	4	-4
Proizv. el. strojeva i aparata, d.n.	6	75	-69
Proizv. RTV i komunikacijskih aparata i opreme	-	184	-184
Proizv. medicinskih, preciznih, optičkih instr., satovi	137	52	85
Proizv. motornih vozila, prikolica i poluprikolica	1	2	-1
Proizv. namještaja, prerađivačka industrija, d.n.	6.381	3.071	3.310
Reciklaža	21	-	21
E Opskrba el. energijom, plinom i vodom	-	-	-
F Građevinarstvo	307	6.364	-6.057
G Trgovina na veliko i malo	26.079	72.168	-46.089
Trgovina motornim vozilima, popravak vozila	83	6.432	-6.349
Trgovina na veliko i posredovanje u trgovini	24.842	50.498	-25.656
Trgovina na malo, popravak predmeta za kućanstvo	1.155	15.237	-14.082
H Hoteli i restorani	-	20	-20
I Prijevoz, skladištenje i veze	83	1.481	-1.398
J Financijsko posredovanje	-	31	-31
K Poslovanje nekretninama, iznajmlj. i posl. usluge	222	8.798	-8.576
L Javna uprava i obrana; obvezno soc. osig.	-	21	-21
M Obrazovanje	-	69	-69
N Zdravstvena zaštita i socijalna skrb	-	143	-143
O Ostale društ., soc. i osobne uslužne djelatnosti	96	1.264	-1.168
Q Izvanteritorijalne organizacije i tijela	-	-	-
Neraspoređeno	-	-	-

Izvor podataka: Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

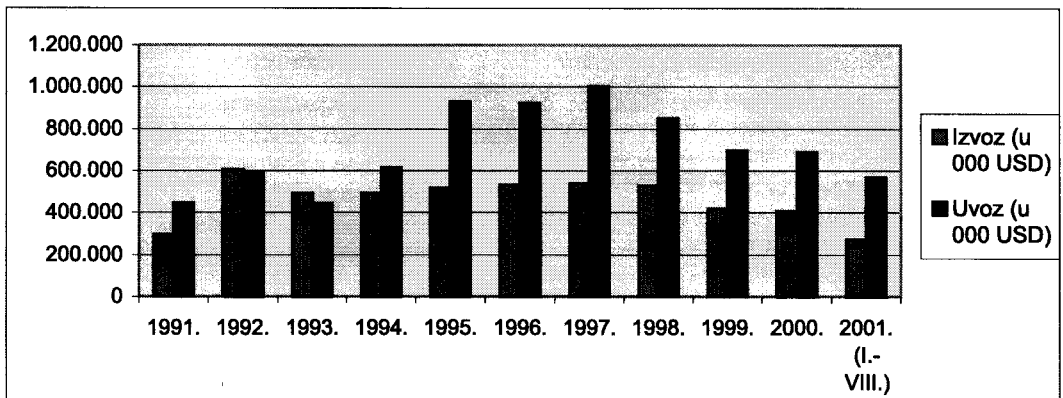

Sve ostale djelatnosti su ostvarile deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Najveći deficit u 2001. g. je ostvarila trgovina; čak 46.089 tis. USD, što predstavlja povećanje čak za 273,3% u odnosu na 2000. g. U 1. – 9. mjeseca 2002. deficit trgovine dosegao je razinu od velikih 60,7 mil. USD. Izvozni udio trgovine u ukupnom izvozu (9,78%) je daleko manji od udjela koji je ta djelatnost imala u ukupnom uvozu Županije (25,61%). U strukturi ukupne razmjene, trgovina je u 2001. g. zauzela 2. mjesto s udjelom od gotovo 18%. Stoga su sa izvoznim (nešto većim od 95%) i uvoznim udjelom (gotovo 92%) prerađivačka industrija i trgovina nositelji vanjskotrgovinske razmjene Županije s inozemstvom.

Poljoprivreda je sudjelovala u ukupnoj vanjskotrgovinskoj razmjeni sa skromnih 1,4% i u odnosu na prethodnu 2000. g. još je smanjila svoj udio koji je iznosio 2,3%. Deficit u vanjskotrgovinskoj suradnji u 2001. g. iznosio je 3.280 tisuća USD i povećan je za 11,1% u odnosu na prethodnu godinu.

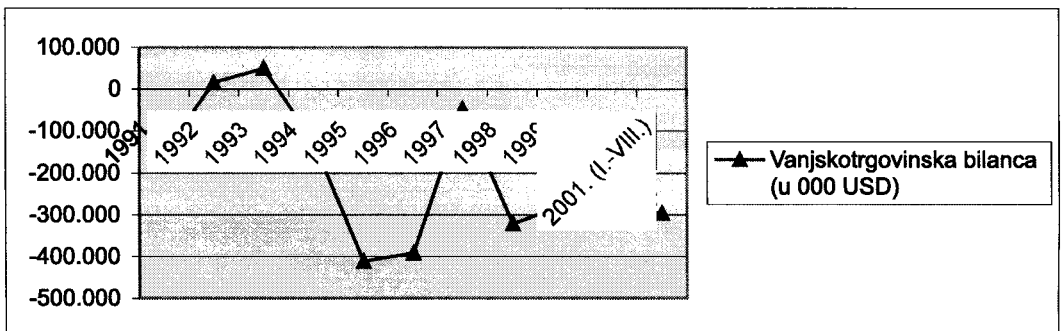
S obzirom na komparativne prednosti Županije koje se ogledaju, između ostalog, poljoprivredno kvalitetnim zemljištem, velikim obradivim površinama, već izgrađenom prehrambenom industrijom, iskustvom, tradicijom i znanjem, čini se zanimljivo analizirati također vanjskotrgovinsku suradnju u pogledu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Kretanje uvoza, izvoza i vanjskotrgovinske bilance poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda prikazano je slikama 10 i 11.

Slika 10: Kretanje uvoza i izvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda

Izvor podataka: Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

Slika 11: Kretanje vanjskotrgovinske bilance poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda

Izvor podataka: Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

Dok je početkom 1990-tih godina u strukturi vanjskotrgovinske razmjene udio izvoza i uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda bio relativno podjednak, sredina 1990-tih godina je bila obilježena drastičnim povećanjem uvoza istih proizvoda. Maksimalni uvoz od 1.003 mil. USD ostvaren je 1997. g. Iste je godine u vanjskotrgovinskoj bilanci bio zabilježen najveći deficit, koji je iznosio rekordnih 465 mil. USD. Izuzev 1992. i 1993. g., deficit u trgovini poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda obilježavao je cijelo prošlo desetljeće, i čini se početak novog stoljeća. U okviru prehrambenih i poljoprivrednih proizvoda u 2001. g. jedini suficit ostvarivao se vanjskotrgovinskom razmjenom duhana i proizvoda zamjene duhana te prerađevina od mesa.

Ipak, vrijedno je istaknuti da bi po svojim resursima Osječko-baranjska županija mogla proizvesti mnogo veće količine ovih proizvoda nego što je potrebno za njezino stanovništvo, te time namiriti tržišne potrebe ne samo Županije, već i Hrvatske, a također ostvariti i znatan plasman na inozemnim tržištima. Naime, Osječko-baranjska županija je vodeća županija u primarnoj proizvodnji sirovina za prehrambenu industriju, a također je značajna kao siroviniski potencijal mesne industrije. Međutim, te resurse ne prate dovoljno i ulaganja u tehnološko osuvremenjavanje i uopće u prehrambenu industriju. Dio razloga tome leži u velikim ratnim štetama koje je ta industrija pretrpjela, a koje nisu nadoknađene i u potpunosti sanirane, višku zaposlenih, te nedovoljno iskorištenim kapacitetima zbog gubitka tržišta (posebice tržišta bivše Jugoslavije) uz izuzetak nekih proizvodnji (mlijeko, konditorska industrija, pivo) koje ostvaruju veći plasman.

Regionalna disperzivnost vanjskotrgovinske suradnje

Najintenzivniju vanjskotrgovinsku suradnju poduzetnici Županije uspostavili su sa zemljama Europske unije (EU), a što je vidljivo na slici 12. Podatak da je više od 60% izvoza i uvoza vezano uz njih govori tome u prilog. Stoga je orijentacija na tržišta zahtjevnijih zapadnih zemalja orijentacija poduzetnika ove Županije. Osobito intenzivne izvozne aktivnosti ugovaraju se s Italijom i Njemačkom na koje je u 2001. g. otpalo 46,4%, odnosno 8,0% izvoza respektivno. Dok je s Italijom ostvaren suficit od 7,1 tisuću USD, s Njemačkom je

ostvaren deficit od 8,7 tisuća USD. Najveći udio u ostvarenoj robnoj razmjeni s Italijom odvija se preko tvrtke Benetton Croatia d.o.o. iz Osijeka.

Unazad nekoliko godina, tj. nakon političkih i ekonomskih promjena te stabiliziranja vojne i sigurnosne situacije u zemljama jugoistočne Europe ("Ostale europske zemlje u razvoju"), uočava se intenziviranje vanjsko-trgovinske suradnje sa zemljama te regije. Riječ je o zemljama s kojima su poduzetnici Županije imali prije Domovinskog rata razvijenu vanjskotrgovinsku suradnju. Među njima se ističe Bosna i Hercegovina, koja je u 2001. g. s udjelom od 14,3% zauzela 2. mjesto kao izvozno odredište. Udio tih "Ostalih europskih zemalja u razvoju" (Ostale ZUR) u izvozu Županije iznosio je 19,8%, a udio uvoza gotovo trostruko manji, 6,7%. Siromašna VT razmjena odvijala se sa zemljama CEFTA-e. U ukupnom izvozu te zemlje sudjelovale su u 2001. g. s udjelom od 9,1%, a u uvozu s 17,2%.

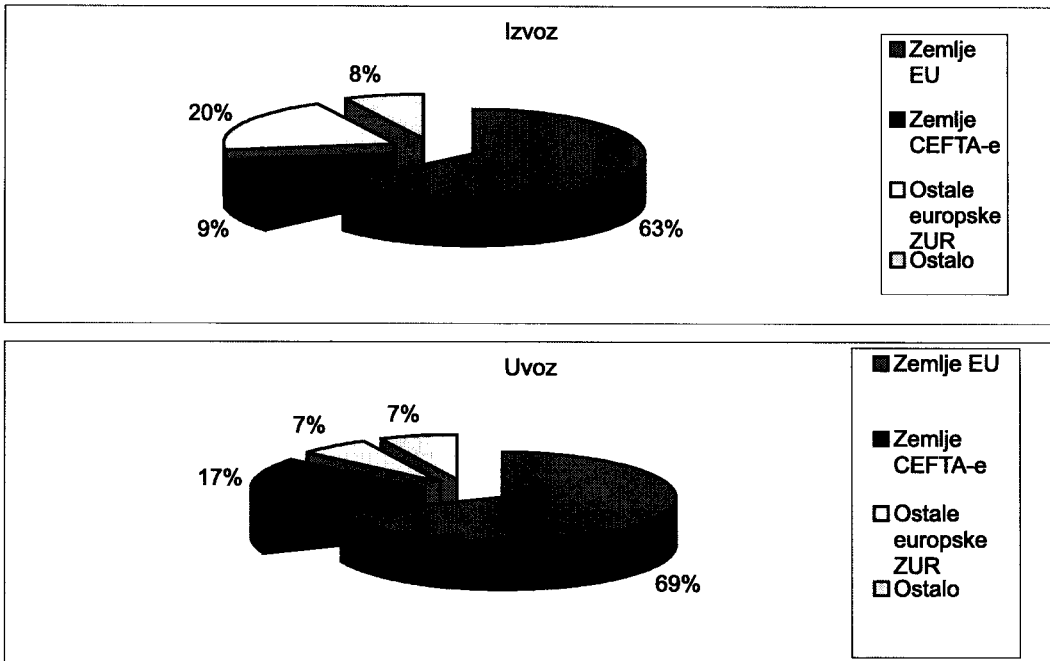
Dok sa zemljama EU i zemljama CEFTA-e VT razmjena saldirana uglavnom je iskazivala deficit, suficit je ostvaren u poslovanju sa "Ostalim europskim zemljama u razvoju", tj. uglavnom sa zemljama Jugo-istočne Europe. Međutim, od siječnja do rujna 2002. Županija je više izvezla nego uvezla u zemlje EU.

Uz Italiju, Bosnu i Hercegovinu te Njemačku među prvih pet izvoznih partnera nalazi se i Slovenija (udjel 5,9%) i Jugoslavija (udjel 3,5%). U tih je pet zemalja ostvareno 77,2% ukupnog izvoza Županije u 2001. g., ili 206 milijuna USD.

S udjelom od 39,3% Italija je također na prvom mjestu po ostvarenom uvozu Županije. Slijedi Njemačka (udjel 16,7%), Slovenija (6,9%), Mađarska (6,0%) i Austrija (5,7%). Sa navedenih pet zemalja gospodarstvo Županije je ostvarilo 74,6% od ukupnog uvoza u 2001. g. ili 210 mil. USD.

Međutim, puno je prostora za intenziviranje suradnje. Čini se da poduzetnici Županije slabo iskorištavaju mogućnosti da pod povoljnijim i ravnopravnijim uvjetima sudjeluju u međunarodnoj utakmici, a koje su ostvarene ulaskom Hrvatske u Svjetsku trgovinsku organizaciju i potpisivanjem niza bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini. Primjerice, u ukupnoj robnoj razmjeni Županije udio izvoza u susjednu državu Mađarsku, s kojom imamo sklopljen sporazum o slobodnoj trgovini, iznosi tek 1,5%, a udio uvoza 6%.

Slika 12: Regionalna usmjerenost izvoza i uvoza Osječko-baranjske županije

Izvor: Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

2.4. ZNAČAJ I ULOGA NAJVEĆIH PODUZEĆA U GOSPODARSTVU ŽUPANIJE

Mjereći udjelom u ukupnom prihodu i dobiti, kapitalu i rezervama, te brojem zaposlenih i vrijednosti bilance u odnosu na iste ukupne veličine, postoje poduzeća koja s obzirom na značajan udjel u navedenim pokazateljima poslovanja predstavljaju najveći i razvojno najmoćniji dio gospodarstva Županije i sukladno tome generator su njegova daljnjeg razvitka. U Hrvatskoj skupina od 400 najvećih poduzeća⁶ čini manje od 1% ukupnih poduzeća, ali je njihov udio u prethodno navedenim pokazateljima superiroran. Prema podacima FINA-e objavljenih u Privrednom vjesniku (br. 3260, od 9.07.2002.) a na kojima se temelji ovaj dio rada, u 2001. g. u ukupno ostvarenim prihodima sudjelovala su s gotovo polovicom (49,36%), u ostvarenoj dobiti ostvarivala su više od polovice (53,98), posjedovala su gotovo tri četvrtine kapitala i rezervi (73,27%), više od polovice vrijednosti bilance

(59,85%), a zapošljavaju nešto više od trećine zaposlenih (36,62%). Vrijedno je istaknuti da u tom pitanju 2001. g. nije izuzetak, već je riječ uglavnom o nastavku tendencije njihova daljnjeg osnaživanja. Istovremeno je riječ i o izvozno orijentiranim poduzećima kojima ni u kom slučaju usko hrvatsko tržište nije dostatno za plasiranje proizvodnje.

U Osječko-baranjskoj županiji locirano je 28 poduzeća (tj. sjedišta tvrtki) koja pripadaju skupini 400 najvećih poduzeća⁶ u Hrvatskoj. Međutim, time je Županije, dosegnuvši razinu udjela od 7,0%, dosegnula tek udio kojeg je imala 1994. g. po toj osnovici.

Rang lista prvih deset županijskih najjaćih poduzeća prema ukupnom prihodu, dobiti nakon oporezivanja i broju zaposlenih prikazana je tablicom 10.

⁶ Termin "najveća poduzeća" ne odnosi se na veličini poslovnog subjekta, već na njegovu ekonomsku snagu mjerenu različitim, prethodno navedenim, pokazateljima.

Tablica 10: Top lista najvećih poduzeća Osječko-baranjske županije

Ukupan prihod (u 000 kn)			Dobit nakon oporez. (u 000 kn)			Broj zaposlenih		
Rang	Poduzeće	Iznos	Rang	Poduzeće	Iznos	Rang	Poduzeće	Broj
1.	Belišće, Belišće	699.788	1.	IPK Tvornica		1.	Belje, Darda	2.544
2.	Belje, Darda	688.452		šećera, Osijek	-	2.	Belišće, Belišće	1.852
3.	Alastor, Osijek	675.753	2.	Našicecement,	53.202	3.	Saponia, Osijek	964
4.	Žito, Osijek	539.516		Našice		4.	Sloboda, Osijek	837
5.	Benetton	414.273	3.	Benetton	47.018	5.	Vodovod -	692
	Croatia, Osijek			Croatia, Osijek			Osijek	
6.	IPK Tvornica	409.431	4.	Alastor, Osijek	13.937	6.	Osijek-Koteks,	680
	šećera, Osijek	370.962	5.	Žito, Osijek	11.285		Osijek	
7.	Saponia, Osijek		6.	Sloboda, Osijek	7.971	7.	Pan-Papirna	676
8.	Našicecement,	350.940	7.	Belišće, Belišće	7.018		Industrija	
	Našice		8.	Saponia, Osijek	5.216		Trgopromet	
9.	Osijek-Koteks,	288.691	9.	Minaco, Našice	4.534		Đakovo	
	Osijek		10.	Doseg, Osijek	3.259	8.	IPK Tvornica	605
10.	Biljmerkant,	242.761					šećera Osijek	
	Osijek					9.	Biljmerkant,	605
							Osijek	
						10.	Đakovština,	552
							Đakovo	

Izvor: FINA (Privredni vjesnik, br. 3260, od 9.07.2002.)

Respektabilan je podatak da je 28 najvećih poduzeća u Županiji u 2001. g., čiji je udio u "živućim" poduzećima tek 0,1%, ostvarilo ukupni prihod od 7.486 tisuća kuna, tj. 44,19% svih prihoda ostvarenih u Županiji, a da su zaposlila 14.250 zaposlenih, tj. 32,6% svih zaposlenih.

U usporedbi s 2000. godinom, najveća poduzeća koja su brojčano povećana za 2 poduzeća su povećala svoj doprinos u stvaranju ukupnog prihoda i zaposlenosti Županije.

3. POSTOJEĆI PODUZETNIČKI POTENCIJALI – ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Provedena analiza uspješnosti poslovanja gospodarstvenika Osječko-baranjske županije omogućava izvođenje zaključaka povezanih s ocjenjivanjem uspješnosti poslovanja svih poduzetnika Županije, doprinosu malih, srednjih i velikih poduzeća te procjenjivanjem postojećih poduzetničkih potencijala.

1. Nepovoljna financijska performanca Županije. Financijski neuspješno poslovanje poduzetnika ove Županije u posljednjem desetljeću 20.st., a

koje se nastavlja i u 21.st. ukazuje na svu težinu problema s kojima se Županija susreće, obzirom na nagomilane probleme za čije je ublažavanje i eliminiranje nužno ekonomski snažnije gospodarstvo. Prisutne pozitivne tendencije koje se ispoljavaju porastom ukupnih prihoda, smanjenje gubitaka u poslovanju, povećanje proizvodnje i proizvodnosti rada, te intenziviranje vanjskotrgovinske suradnje nisu još uvijek dovoljno osnažile kako bi mogle generirati ubrzaniji gospodarski rast i u značajnijoj mjeri nova radna mjesta te na taj način minimizirati problem nezaposlenosti.

Naravno, konačna ocjena o uspješnosti poslovanja Županije funkcija je mnoštva čimbenika (varijabli) koji se mogu grupirati u objektivne – koji definiraju okvir unutar kojega gospodarstvenici posluju, a koji je mimo njihove neposredne kontrole, i subjektivne, na koje poduzetnici mogu utjecati. Iako su ti čimbenici mnogobrojni i raznovrsni, mogli bi se istaknuti oni čimbenici koji objektivne i subjektivne okvire čine nepovoljnijima i koji rezultiraju niskom poslovnom efikasnošću Županije. Tako su nepovoljni objektivni čimbenici određeni naslijeđenim problemima (prije svega gospodarskim zaostajanjem Županije prije Domovinskog rata), ogromnim izravnim i

neizravnim štetama i posljedicama prouzročnim Domovinskim ratom i okupiranošću više od 40% teritorija Županije do 1998. g., tranzicijskim procesima i šokovima, nedjelotvornim sudstvom, skupim i teško dostupnim kapitalom, slabostima u makroekonomskoj politici, preučestalom promjenom zakona i propisa, nepoduzetničkom atmosferom i drugim sličnim čimbenicima. Nepovoljni su subjektivni čimbenici primarno određeni nedostatkom odgovarajućih znanja i iskustva, tj. nepoduzetnim managerskim kadrom, nedovoljnim ulaganjima u istraživanje i razvoj i tehnološku osnovicu, nefleksibilnim poslovnim ponašanjem, prevelikim oslanjanjem na pomoć države i drugim sličnim čimbenicima.

Potrebno je istaknuti da bi unatoč nepovoljnim uvjetima poslovanja gospodarstvenici mogli uspješno poslovati. Oslanjanje na vlastite snage, stručno usavršavanje managerskog i ostalog kadra, stalno smanjivanje troškova proizvodnje i općenito poslovanja te inoviranje proizvodnih procesa, tehnoloških kapaciteta i proizvodnih programa, širenje palete usluga, intenziviranje vanjskotrgovinske suradnje, te iskorištavanje mogućnosti i šansi koje globalno poslovanje otvara samo su dio aktivnosti kojima se poduzeća moraju i trebaju okrenuti, umjesto čekanja da uvjeti poslovanja postanu povoljniji, a time i poslovni rezultati. Pristupanjem CEFTA-i, potpisivanjem i ratifikacijom Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koja se očekuje do kraja 2003. g. od strane članica EU te potpisivanjem niza bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini, gospodarstvenicima se istovremeno otvaraju mogućnosti ravnopravnijeg tržišnog nadmetanja na tržištu od gotovo 400 milijuna stanovnika.

2. Nužna pomoć malom sektoru. Iako u strukturi poduzeća prema veličini s udjelom većim od 93% dominiraju mala poduzeća, zapošljavaju svega jednu trećinu zaposlenika, a u ukupnim prihodima i rashodima sudjeluju sa otprilike također jednom trećinom. Njihov udio u stalnim sredstvima iznosi tek oko jedne petine. Ta neprimjerena situacija signalizira nužnost promjena u poslovanju tog sektora. Kao nužno se nameće daljnje razvijanje i poboljšanje mreže institucionalnih poticaja i potpora, kreiranje poticajnije makroekonomske i lokalne politike, iniciranje poslovne suradnje između velikih i manjih poduzeća, ekonomskih najsnažnijih i manjih

poduzeća, poboljšanje poduzetničke klime te poboljšanje obrazovne razine malih poduzetnika - posebice, unapređenje managerskih znanja.

3. Tradicionalni poduzetnički potencijali. Tradicionalno najzastupljenije djelatnosti u Županiji poljoprivreda, lov i šumarstvo, prerađivačka industrija i trgovina na veliko i malo imaju nejednaku razvojnu ulogu i različito pridonose gospodarskom razvitku.

Iako je u prerađivačkoj industriji prisutna tendencija smanjenja zaposlenosti, ona je radno najintenzivnija djelatnost s udjelom od 36,54% svih zaposlenih. Uz uslužne djelatnosti kakve su primjerice, zdravstvena zaštita i socijalna skrb, obrazovanje te poslovanje nekretninama, prerađivačka je industrija jedina od tradicionalno najzastupljenijih djelatnosti financijski uspješno poslovala. Tome je značajno pridonijelo povećanje proizvodnje i proizvodnosti rada, osobito tekstila, strojeva i opreme te proizvoda od gume i plastike. Nadalje, prerađivačka industrija je jedina djelatnost koja je u poslovanju s inozemstvom ostvarila pozitivan saldo. Sukladno navedenom, razvojno je najperspektabilnija djelatnost.

Međutim, samo razvijena i moderna prerađivačka industrija, i uopće industrija utemeljena na znanju koja neprestano inovira svoje sveukupne procese i ulaže u nove tehnologije, istraživanje i razvoj, organizaciju i upravljanje i uopće u znanje može biti nositelj gospodarskih aktivnosti, napretka i izgradnje konkurentskih prednosti. Potrebno je istaknuti da iako su prisutne pozitivne tendencije u industrijskoj proizvodnji Županije, još uvijek nije dostignuta predratna razina industrijske proizvodnje, a da su ulaganja u industriju i u istraživanje i razvoj i dalje sasvim neprimjerena ulozi koju industrija ima i koja se očekuje u gospodarskom razvitku. Usporavanje gospodarskog rasta već u 1980-tim godinama odraz je bio malih ulaganja u industriju, čak manjih i od nužnog minimuma - amortizacije, i zapravo su ta mala ulaganja već tada rezultirala tehnološkom zaostajanjem i dugoročno nepovoljnim posljedicama po gospodarski rast Županije. Te se posljedice ispoljavaju i danas, a njihova težina samo je intenzivirana Domovinskim ratom i tranzicijskim procesima. Nadalje, potrebno je također istaknuti da u suvremenom globalnom poslovanju nije moguće graditi konkurentsku

prednost, niti očekivati željene izvozne rezultate i ostvarivati održivi razvitak na proizvodima nižeg tehnološkog sadržaja koji dominiraju u Županiji. Stoga je brižljivo promišljanje i izbor razvojno najatraktivnijih industrija i proizvodnih programa koji će biti adekvatno poticani i potpomognuti, te poticanje na ulaganja u industriju i u znanje, nužnost i zadatak vladinih programa i politike.

Trgovina je druga najznačajnija djelatnost u Županiji mjereći brojem registriranih i aktivnih poslovnih subjekata, brojem zaposlenih, udjelom u ukupnim prihodima i rashodima te sudjelovanjem u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Međutim, trgovina nije uspjela u 2001. g., kao niti u prethodnim godinama završili poslovnu godinu sa pozitivnim financijskim rezultatom, a generira najveći deficit u poslovanju s inozemstvom. S obzirom da su uvjeti u okviru kojih trgovina posluje jednaki u cijeloj zemlji, pozitivno poslovanje trgovine na razini Hrvatske ukazuje da uzroci tom stanju najvećim dijelom leže u managerskom kadru i poslovnoj politici. Globalizacijski procesi potpomognuti reduciranjem trgovinskih ograničenja i poticanjem inozemnih ulaganja te tehnološkim promjenama ne predstavljaju samo prijetnju zbog pojačanja konkurencije, već predstavljaju također nove mogućnosti i nove šanse koje sposoban, kreativan i inovativan managerski kadar može i treba iskoristiti. U tom pogledu osobito zabrinjava izrazito slaba izvozna propulzivnost trgovine, nespремnost na izravna ulaganja u inozemstvo, mala ulaganja u modernizaciju trgovine i poslovanja, slaba suradnja sa proizvođačima i uopće nefleksibilnost i sporost na promjene.

Poljoprivreda, lov i šumarstvo nalazi se na

trećem mjestu prema broju zaposlenih. U toj djelatnosti prisutan kontinuirani porast broja zaposlenih i broja vitalnih poduzeća. Ipak, kontinuitet financijski neuspješnog poslovanja i deficita u vanjskotrgovinskoj razmjeni temeljno je obilježje te djelatnosti. Međutim, uzimajući u obzir komparativne prednosti Županije u toj djelatnosti, tj. bogatstvo vrijednim, korisnim i relativno neonečišćenim poljoprivrednim površinama, relativno pogodnu klimu, tradiciju poljoprivredne proizvodnje, te njihovu ograničenost u europskim, tj. svjetskim razmjerima i svjetsku tendenciju porasta potražnje za zdravom, organski čistom i genetski nemodificiranom hranom, ekonomska pozicija i snaga poljoprivrede je neprimjerena njezinim potencijalima. Dio razloga postojećem stanju poljoprivrede proizlazi iz nepovoljnih i neizvjesnošću i turbulencijom opterećenim ekonomskim uvjetima poljoprivredne proizvodnje i poslovanja. A upravo je riječ o uvjetima koji se mogu pravilnom vladinom politikom i programima poticaja u značajnoj mjeri poboljšati, a time povećati i razina transparentnosti, izvjesnosti i mogućnosti višegodišnjeg planiranja.

Zahvala

S obzirom da se analitički radovi temelje na analizi statističkih podataka o promatranim pojavama, to je raspoloživost takvih podataka preduvjet provođenja analize. Svoju zahvalnost upućujem Hrvatskoj gospodarskoj komori, primarno Odjelu za statistiku i voditeljici odjela, gospođi K. Miling na susretljivosti, ljubaznosti i pomoći oko prikupljanja statističkih podataka.

LITERATURA

1. Borozan, Đ., I. Barković: Vrednovanje atraktivnosti konkurentskog profila Osječko-baranjske županije u privlačenju izravnih inozemnih ulaganja, pripremljeno za objavljivanje u Ekonomskom pregledu

2. Informacije o osnovnim financijskim rezultatima poslovanja poduzetnika Osječko-baranjske županije", različiti brojevi, FINA, Podružnica Osijek

3. Osnovni financijski rezultati I. – XII. 2001. godine poduzetnika Osječko-baranjske županije i grada Osijeka, FINA, Podružnica Osijek, listopad 2002.

4. Privredni vjesnik, br. 3260, od 9.07.2002.

5. Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, Hrvatska gospodarska komora, Osijek, prosinac 2002.

6. Statističko izvješće – podaci o gospodarskim i drugim kretanjima, različiti brojevi, Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ured za statistiku

ENTREPRENEURIAL BASES OF OSIJEK-BARANJA COUNTY: DEVELOPMENTAL CHALLENGE

Abstract

Analyses of business effectiveness of Osijek-Baranja county entrepreneurs, based primarily on analysis of financial effectiveness, industrial production, and foreign trade, enables drawing of conclusions related to the evaluation of business effectiveness of the county entrepreneurs, the contribution of small, medium and big sized enterprises, as well as the evaluation of current entrepreneurial potentials.

Continued financial negative business functioning indicates the gravity of problem that the county has been facing. In order to minimize accu-

mulated problems, stronger economy is needed. Positive tendencies can be observed as the increase in gross income, decline in business losses, increase in production and productivity, as well as in foreign trade intensification. They have not reached the critical power to generate acceleration of business growth and new jobs. Activating the unused developmental potentials (especially in small and medium sized enterprises as well as in manufacturing, trade and agriculture) is required for this purpose. Furthermore, stimulating economic policy directed to modernization and innovation of industry as well as of the whole economy, i.e. to higher investment in knowledge and activities based on it, is also needed.

Đula Borozan, Ph. D.

ENTREPRENEURIAL BASIS OF OSIJEK-BARANJA COUNTY: DEVELOPMENT CHALLENGE

Summary

The entrepreneurial business efficiency analysis of Osijek-Baranja County, primarily based on the financial analysis of business activities, industrial production and foreign trade relations, makes possible the conclusions linked with evaluation of business efficiency of the County entrepreneurs, contribution of small, medium and big enterprises as well as the assessment of existing potentials.

The continuity of financially ineffective business activities points to all difficulties of the problem that the County has. The minimization of the accumulated problems necessitates stronger economy. The present positive tendencies that turn out through the growth of total income, decrease of loss in business performance, production and productivity growth and intensity of foreign trade cooperation have not yet strengthened to be able to generate more accelerated economic growth and new jobs. Thus it is necessary to activate the existing idle development potential (especially of small and medium enterprises, processing industry, trade and agriculture) but also to foster the industry modernization and innovation and the complete economy as well as the generally higher investments in the knowledge and its related activities.

Key words: Osijek-Baranja County, business efficiency, financial analysis of business activities, industrial production, foreign trade